

Akárcsak a könyvtártudományi folyóiratokban, a könyvtártudományi szakszótárakban (*Bibliotečnoe delo*, 2. kiad., 1986, illetve *Terminologičeskij slovar' po bibliotečnomu delu i smežnym otraslám znaniá*, 1995) ugyancsak nagy arányban szerepelnek a nem szorosan könyvtártudományi szócikkek. A *Bibliotečnoe delo* lapjain ez az arány 42%-os, a *Terminologičeskij slovar'*-én pedig 50%-os.

Az integrálódás égisze alatti hivatkozások más tudományágak eredményeire részint azt tanúsít-

ják, hogy a könyvtártudomány világtrendet követ, részint pedig azt, hogy „megtámogatja” a hivatkozott más tudományok eredményességének társadalmi elismertségét.

/BORISOVA, O. B.: Tendenciá integracii v bibliotekovedenii: naukometričeskij analiz professional'noj pečati. = Naučnye i tehničeskije biblioteki, 12. sz. 1998. p. 20–22./

(Futala Tibor)

Diagnosztikus vizsgálódások szükségessége az oroszországi könyvtárakban

A piaci viszonyokra történő áttérés a 90-es évek közepétől kezdve mind több olyan jelenséget produkált és produkál, amely közvetlen vagy közvetett kihatással van a könyvtárak léteire és működésére. Mostanában – függetlenül egy-egy könyvtár típusától, nagyságától és szolgáltatási „szokásaitól” – már-már elkerülhetetlennek látszik az imént említett jelenségek tüzetes megismerése, ami ún. diagnosztikus vizsgálódások egész sorát teszi szükségessé. Elsőrenden a vezetés és a könyvtárosok, a könyvtár különböző szervezeti egységei közötti, illetve könyvtárközi, a könyvtár és használói közötti kapcsolatokról, azok – az új igények és szükségletek szempontjából – adekvát, részben adekvát, esetleg éppen inadekvát voltáról kell felállítani a szóban forgó diagnózisokat.

Az *Oroszországi Állami Könyvtár* (a volt Lenin Könyvtár) e tekintetben nem habozott „elvallani a prófétaságot”, s már a 90-es évek első harmadát követően több külső (országosan vagy regionálisan reprezentatív) és belső (egyes szervezeti egységeire és a könyvtár egészére vonatkozó) vizsgálatot kezdeményezett, vitt véghez és dolgozott fel. Ilyenek voltak többek között:

- néhány régió könyvtárosainak vélekedése a fizetett szolgáltatásokról,
- a piaci szolgáltatások meghonosodása az oroszországi könyvtárügyben,
- a közgazdasági jellegű oktatási intézmények oktatóinak és hallgatóinak információs szükségletei, és – a belső vizsgálódások sorát is beleértve – más hasonlók.

E vizsgálódások diagnózisfelállítási céljaiknak megfelelően főként a következő dolgok felderítésére koncentráltak:

- közgazdasági vonatkozások (új ösztönzők, mutatók, munkadíj-térítési rendszerek),
- szervezeti és igazgatási kérdések (új szervezeti struktúrák és technológiák, munkaszervezési

formák, döntés-előkészítés, a döntések végrehajtásának ellenőrzése stb.),

- a szorosan vett szociális problematika (a kollektíván belüli viszonyok céltudatos változtatásai),
- jogi kapcsolódások (főként a státusbeli kötelezettségek módosulásai).

Az összegyűlt vizsgálati tényekből néhány olyan „piackonform” mutató deriválódott, amelyet – mutatis mutandis – bármely könyvtár felhasználhat a maga céljaira, illetve létének-működésének indoklására. A következőkről van szó:

1. A használók mélységi differenciáltsága. Itt nem is annyira a hagyományos mutatókra kell figyelni (iskolai végzettség, életkor, foglalkozás, munkakör stb.), mint inkább – és különösképpen – speciális használói csoportok jelenlétére, és jelenlétüknek a könyvtárosok által való tudatosultságára az adott szervezeti egységben.
2. A szervezeti-gazdálkodási formák változatosságának növekedése a munkavégzés javulása, ezen belül az egyes szervezeti egységek, illetve könyvtárközi szerződéses viszonyok létrejötte és fejlődése révén. Továbbá: a kiszolgáló és az előállító egységek teljesítőképességének és szakosodásának kibővülése, alapvetően új produktumok (főként olyan szolgáltatások bevezetése, amelyek novum igénykielégítésekre alkalmasak) előállításának elsajátítása.
3. Változások a kapcsolati szférában, úm. az irányítási rendszer új modelljére történt áttérés hatásai a vezetők lélektanában, a könyvtárosok saját munkájukhoz való viszonyában, a használók könyvtár iránti elkötelezettségében.

Végezetül hangsúlyozni kell, hogy az ajánlott vizsgálódások elvégzésének előfeltétele, hogy a könyvtárvezetés paradigmája kardinálisan megváltozzék. A könyvtár ui. nyílt rendszer, sikeres működésének „sine qua non”-jai napjainkban ré-

szint rajta kívül, részint pedig belsejében található meg. Mindehhez „hozzászokni”, mi tagadás, korántsem könnyű.

/BUTENKI, I. A.–KOLAGAEVA, S. D.: Diagnostičeskie issledovanija v bibliotekah. = Bibliotekovedenie, 6. sz. 1998. p. 3–14./

(Futala Tibor)

Regionális könyvtárpolitika az Oroszországi Föderációban

Az Oroszországi Föderációban az állami politikai szándékok között mind fontosabb szerepet játszik a „régiónpartiság”. Ezt a trendet számos körülmény indokolja, köztük az ország hatalmas kiterjedése, a termelőerők arányosabb területi eloszlásának kívánalma, és a népesség nemzetiségi összetétele.

Napjaink orosz szóhasználatában a *regió* és a *regionális* fogalma többféle jelentést hordoz. Mindenekelőtt vannak a *nagyregiók*, pl. az Ural, a Kaukázus, Kelet-Szibéria. A „közönséges” régiók a megyék. Végül régióknak tekintik a Föderáción belül kialakított nemzetiségi köztársaságokat is.

Tekintettel arra, hogy a régiók modernizálása elképzelhetetlen magas szintű könyvtári és információellátás nélkül, a központi könyvtárpolitika is magáévá tette a regionális fejlesztés eszméjét, s az a célja, hogy a területi, megyei és nemzeti köztársasági általános tudományos könyvtárakat alkalmassá tegye a régiók információs-könyvtári ellátását illetően a központi funkciók vállalására.

Egyelőre – tanúsítja egy 1997. évi reprezentatív kérdőíves felmérés, amely az ilyen szempontból számításba vehető könyvtárak 66%-át fogta át, azaz összesen 59 intézményre terjedt ki – meglehetősen változatos az iménti cél elérésével kapcsolatos készülség. Az érintetteknek mindössze 52%-a vélekedett úgy, hogy a megkívánt szerepet máris ellátja. Különösen a nemzetiségi köztársaságok nemzeti könyvtárai gyöngék e tekintetben (kerekén kétharmaduk ódzkodott ettől a feladattól). Más kérdés: a meginterjúvált könyvtárak túlnyomó többsége – 89%-a – azért érzékeli, hogy olvasótáborában jelentős változások következtek be az egyetemi-főiskolai hallgatók, kis- és közepes vállalkozók, bank- és kereskedelmi szakemberek, ügyvédek, köztisztviselők és papok sokasodásával, ami újfajta igényekben is tükröződik.

Am ezeket az igényeket csak nehezen lehet kielégíteni, aminek fő oka az állománygyarapítási és adatbázis-hozzáférési keretek felettébb szűkös volta. Emiatt alig jut pénz a referenszkönyvtár fejlesztésére és az online keresésekre (az összes keresés 1–3%-a valósul meg így átlagosan). Egyre több a megválaszolni nem tudott referenszkérdés, amit 52 könyvtár jelzett.

A szóban forgó könyvtárak mezőnyében ugyan vannak törekvések a szolgáltatások megújítására, a korszerűtlenek megszüntetésére, a fizetett szolgáltatások bevezetésére, a központi könyvtárakkal és információs intézményekkel való kapcsolattartásra, egészében véve azonban sok a megalapozatlan, szakmailag hibás döntés, az adott kategóriába tartozó könyvtárak közötti információcsere elégtelensége.

Az Oroszországi Állami Könyvtárban (a volt Lenin Könyvtárban) felfigyeltek arra, hogy egyre több a kiküldetési redelvénnyel jelentkező olvasó-juk az ország különféle területeiről. Kikérdezték őket: miért vállalnak hosszú utazásokat a moszkvai könyvtárak felkeresése végett. Válaszaik közül az első helyen a külföldi irodalom és a tájékoztató kiadványok hiánya szerepel. A megkérdezett vidéki olvasók 30%-a a tudományok doktora és kandidátus, 18%-a aspiráns, 46%-a pedig egyetemi végzettségű szakember volt.

A bemutatott helyzet, a könyvtárpolitikai szándékok és a valóság közötti nagy diszkrépancia láttán nem véletlen, hogy a *regionális szerepkörű általános tudományos könyvtárakról* ötnapos konferenciát is rendeztek 1997 októberében. Ez a konferencia igen sokrétű tennivalót határozott meg az általános tudományos könyvtárak felfejlesztése érdekében. Nevezetesen:

- Erősítésre és további fejlesztésre szorul az a koordinatív és kooperatív munka, amely a Föderáció Kulturális Minisztériumával az élen hivatott oroszországi regionális könyvtárpolitikává integrálni az eddigi kezdeményeket.
- A szövetségi szint és a regionális szint szolgáltatási kapcsolatainak erősítése végett szükséges az oroszországi könyvtári számítógépi hálózat, a LIBNET mielőbbi kiépítése.
- Meg kell gyorsítani a gépileg olvasható nemzeti bibliográfiai formátum kialakításának munkálatait.
- Ideje, hogy az általános tudományos könyvtárak retrospektív és kurrens vonatkozásban egyaránt kialakítsák elektronikusan rögzített információállományukat.
- Nem tűr halasztást a régióban található adatbázisok nyilvántartásába vétele, illetve hozzá-